प्रदेश लोक सेवा आयोग

कोशी प्रदेश, विराटनगर

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, अधिकृतस्तर नवौं तह, उपसचिव (शिक्षा) पदको प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रुपरेखाः यस पाठ्यक्रमको आधारमा निम्नानुसार तीन चरणमा परीक्षा लिइने छ :

प्रथम चरणः लिखित परीक्षा (Written Examination) पूर्णाङ्कः २००

द्वितीय चरणः गुणमापक परीक्षण (Competency Test)- मामिला प्रस्तुतीकरण (Case Presentation) पूर्णाङ्कः २०

तृतीय चरणः अन्तर्वार्ता (Interview) पूर्णाङ्कः ३०

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

प्रथम चरणः लिखित परीक्षा (Written Examination)

<table>
<tr><th>पत्र</th><th colspan="2">विषय</th><th>खण्ड</th><th>पूर्णाङ्क</th><th>उत्तीर्णाङ्क</th><th>परीक्षा प्रणाली</th><th>प्रश्न संख्या अङ्कभार</th><th>समय</th></tr>
<tr><td rowspan="5">प्रथम</td><td rowspan="3">प्रशासन, व्यवस्थापन र कानून</td><td>प्रशासन र व्यवस्थापन</td><td>A</td><td rowspan="5">१००</td><td rowspan="5">४०</td><td rowspan="3">विषयगत- छोटो उत्तर</td><td>४ प्रश्न x५ अङ्क=२०</td><td rowspan="5">३ घण्टा</td></tr>
<tr><td>समसामयिक कानून</td><td>B</td><td>४ प्रश्न x५ अङ्क=२०</td></tr>
<tr><td>सेवासँग सम्बद्ध कानून र अन्य</td><td>C</td><td>४ प्रश्न x५ अङ्क=२०</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय</td><td rowspan="2">D</td><td>विषयगत- लामो विश्लेषणात्मक</td><td>२ प्रश्न x१० अङ्क=२०</td></tr>
<tr><td>विषयगत- समस्या समाधानमूलक</td><td>१ प्रश्न x२० अङ्क=२०</td></tr>
<tr><td rowspan="4">द्वितीय</td><td colspan="2" rowspan="4">सेवा सम्बन्धी प्राविधिक विषय</td><td>A</td><td rowspan="4">१००</td><td rowspan="4">४०</td><td rowspan="3">विषयगत-लामो तथा विश्लेषणात्मक समीक्षा</td><td>१ प्रश्न x१० अङ्क=१०
१ प्रश्न x१५ अङ्क=१५</td><td rowspan="4">३ घण्टा</td></tr>
<tr><td>B</td><td>१ प्रश्न x१० अङ्क=१०
१ प्रश्न x१५ अङ्क=१५</td></tr>
<tr><td>C</td><td>१ प्रश्न x१० अङ्क=१०
१ प्रश्न x१५ अङ्क=१५</td></tr>
<tr><td>D</td><td>समस्या समाधानमूलक मामिला विश्लेषण</td><td>१ प्रश्न x२५ अङ्क=२५</td></tr>
</table>

द्वितीय चरणः कौशल/गुणमापक परीक्षण (Competency Test)

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	समय
मामिला प्रस्तुतीकरण (Case Presentation)	२०	व्यक्तिगत प्रस्तुतीकरण (Individual Presentation)	३० मि.

तृतीय चरणः अन्तर्वार्ता (Interview)

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	समय
अन्तर्वार्ता (Interview)	३०	अन्तर्वार्ता	-

द्रष्टव्य :

१. यो पाठ्यक्रमको योजनालाई प्रथम चरण, द्वितीय चरण र तृतीय चरण गरी तीन चरणमा विभाजन गरिएको छ।

२. लिखित परीक्षाको प्रश्नपत्रको माध्यम भाषा पाठ्यक्रमको विषयवस्तु जुन भाषामा दिइएको छ, सोही भाषाको आधारमा नेपाली वा अंग्रेजी मध्ये कुनै एक भाषा हुनेछ। तर विषयवस्तुलाई स्पष्ट गर्नुपर्ने अवस्थामा दुवै भाषा समेत प्रयोग गर्न सकिने छ।

३. लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ।

४. प्रथम पत्र र द्वितीय पत्रको लिखित परीक्षा अलग-अलग दिनमा छुट्टाछुट्टै हुनेछ।

५. प्रत्येक पत्रको प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन्। परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नको उत्तर सोही खण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ । **तर प्रथम पत्रको खण्ड (D) का लागि दुई वटा उत्तरपुस्तिका हुनेछ ।**

६. पाठ्यक्रममा समावेश भएका विषयवस्तुमा कोशी प्रदेश तथा नेपालको सन्दर्भ जोडी प्रश्नहरू सोध्न सकिनेछ।

७. माथि परीक्षा योजनामा उल्लिखित प्रथम चरणको लिखित परीक्षाको प्रथम तथा द्वितीय पत्रको खण्ड (D) मा उल्लिखित समस्या समाधानमूलक प्रश्नमा पाठ्यक्रममा उल्लेख भएको कुनै विषयको विषयगत मुद्दा (Issues) समावेश गरिएको हुनेछ। प्रश्नले उठान गर्न खोजेका विषयवस्तुमा आधारित भई समस्या समाधानको उत्तर आवश्यकतानुसार निम्नानुसार ४ भागमा विभाजन गरी प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ।

   क. पहिलो भागमा समस्याको पहिचान र संक्षिप्त टिप्पणी।

   ख. दोस्रो भागमा विषयवस्तुका सन्दर्भमा विद्यमान व्यवस्था, नीति, कानुन र कार्यक्रम।

   ग. तेस्रो भागमा विद्यमान समस्या र समाधानका लागि सुझाव।

   घ. चौथो भागमा सुझाव कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन तरिका।

८. परीक्षामा सोधिने प्रश्नसंख्या, अङ्क र अङ्कभार परीक्षा योजनामा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ।

९. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मितिभन्दा तीन महिना अगाडि संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाइएका वा थप गरी संशोधन भई कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ।

१०. प्रथम चरणको परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरूलाई मात्र द्वितीय चरणको परीक्षामा सहभागी गराइने छ। साथै द्वितीय चरणको परीक्षामा सहभागी भएपछि मात्र तृतीय चरणको परीक्षामा सम्मिलित गराइने छ।

११. द्वितीय चरणको मामिला प्रस्तुतीकरण (Case Presentation) को लागि प्रथम र द्वितीयपत्रको विषयगत मुद्दा (Issues) मा आधारित परिस्थितिजन्य (Situational) विषय समावेश गरिएको हुनेछ। मामिला प्रस्तुतीकरण (Case Presentation) तयारीका लागि १ घण्टा १५ मिनेटको समय हुनेछ।

१२. द्वितीय चरणको मामिला प्रस्तुतीकरण (Case Presentation) र अन्तर्वार्ता साथसाथै वा अलग अलग समयमा सञ्चालन गर्न सकिने छ।

१३. द्वितीय चरणको मामिला प्रस्तुतीकरण विषयको पूर्णाङ्कमा उम्मेदवारको मामिला प्रस्तुतीकरण तयारी र व्यक्तिगत प्रस्तुतीकरणका आधारमा मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

पाठ्यक्रम लागू मितिः २०८२/६/७

नोटः प्रथमपत्रको प्रश्न सामान्यतया देहाय अनुसारका इकाइबाट देहाय अनुसार प्रश्न सोधिने छ।

विवरण	खण्ड A				खण्ड B				खण्ड C			खण्ड D		
इकाइ	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२ र १६	१३-१५	१२-१६
पूर्णाङ्क	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	१०	१०	२०
प्रश्न संख्या	१	१	१	१	१	१	१	१	२	१	१	१	१	१

द्वितीय पत्रको विषयगत प्रश्न सामान्यतया देहाय अनुसारका इकाइबाट देहाय अनुसार प्रश्न सोधिने छ।

विवरण	खण्ड A		खण्ड B		खण्ड C		खण्ड D
इकाइ	१-३		४-६		७-९		१-९
पूर्णाङ्क	१५	१०	१५	१०	१५	१०	२५
प्रश्न संख्या	१	१	१	१	१	१	१

प्रदेश लोक सेवा आयोग

कोशी प्रदेश, विराटनगर

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, अधिकृतस्तर नवौं तह, उपसचिव (शिक्षा) पदको प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम

प्रथम पत्र

खण्ड: (A) प्रशासन र व्यवस्थापन

(४ प्रश्न × ५ अंक = २० अंक)

१ राज्य, सरकार, लोकतन्त्र र मानव अधिकार

१.१ राज्यशक्तिको बाँडफाँड, शक्ति पृथकीकरण र सन्तुलन तथा नियन्त्रण (Power Sharing, Separation of Power & Check and Balance)

१.२ सरकारको कार्यक्षेत्र र भूमिका (Scope & Roles of the Government)

१.३ सङ्घीय प्रणाली: नेपालमा प्रशासनिक संघीयता र वितीय संघीयता (Federal System: Administrative & Fiscal Federalism in Nepal)

१.४ सार्वजनिक नीति विश्लेषण, तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन (Public Policy Analysis, Formulation, Implementation, Monitoring & Evaluation)

१.५ लोकतन्त्रका मूल्यहरू (Core values) र नेपालमा यसको अवस्था

१.६ समावेशी लोकतन्त्र (Inclusive Democracy)

१.७ कानूनको शासन र मानव अधिकार (Rule of Law & Human Rights)

१.८ प्रतिनिधित्वको सिद्धान्त र समानुपातिक प्रतिनिधित्व (Principle of Representation & Proportional Representation)

१.९ सामाजिक न्याय र सामाजिक सुरक्षा (Social Justice & Social Security)

१.१० आरक्षण (Reservation), सकारात्मक विभेद (Positive Discrimination), विविधता व्यवस्थापन (Diversity Management) र यसका अवसर तथा चुनौतीहरू

२ सार्वजनिक प्रशासन र व्यवस्थापन

२.१ सार्वजनिक प्रशासन र व्यवस्थापनको अवधारणा, सिद्वान्त र नवीनतम प्रवृत्तिहरू (Concept, Principle & New Trends)

२.२ प्रशासन र राजनीति बीचको अन्तरसम्बन्ध (Inter-relationship between Administration & Politics/Politics-Administration Dichotomy)

२.३ व्यवस्थापक एवं प्रशासकको कार्य, भूमिका र सीपहरू (Functions, Roles & Skills)

२.४ व्यवस्थापनका विविध पक्षहरू: उत्प्रेरणा (Motivation), मनोबल (Morale), नेतृत्व (Leadership), नियन्त्रण (Control), समन्वय (Co-ordination), निर्णय प्रक्रिया (Decision Making Process), समूह गतिशीलता (Group Dynamics), संगठनात्मक व्यवहार (Organizational Behavior), समूहकार्य (Group Work), कार्य संस्कृति (Work Culture)

२.५ व्यवस्थापन सूचना प्रणाली र सूचना प्रविधिको उपयोग (Management Information System & Usage of Information Technology)

२.६ गुनासो व्यवस्थापन (Grievance Handling), तनाव व्यवस्थापन (Stress Management), सूचना व्यवस्थापन र समय व्यवस्थापन (Information Management & Time Management)

२.७ वार्ता तथा सम्झौता गर्ने सीपहरू (Negotiation & Agreement Skills)

३ आर्थिक प्रशासन, सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन र विकासका आयाम तथा पक्षहरू

३.१ आर्थिक प्रशासन, बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन

३.२ सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन (सार्वजनिक आय, खर्च तथा ऋण)

३.३ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली र लेखापरीक्षण (Internal Control Mechanism & Audit)

३.४ नेपालमा योजनाबद्ध विकास (Planned Development) र चालू आवधिक योजना (Current Periodic Plan)

३.५ विकासका आयामहरूः मानव विकास (Human Development), दिगो विकास (Sustainable Development), समावेशी विकास (Inclusive Development), गरिबी निवारण (Poverty Alleviation), विश्वव्यापीकरण र स्थानीयकरण (Globalization & Localization), लैङ्गिक सवाल (Gender Issues)

३.६ वातावरण, जनसङ्ख्या, रोजगार र बसाँइसराई

३.७ जलवायु परिवर्तन (Climate Change), जलवायु परिवर्तनले सामाजिक जीवनमा पारेको प्रभाव र अनुकूलन (Impact & Adaptation)

३.८ प्रकोप/विपद् व्यवस्थापन (Disaster Management)

३.९ नेपालमा विकासका चुनौती तथा राष्ट्रिय विकासका मुद्दा/सवालहरू (Challenges & Issues)

४ **शासकीय सुधार, सुशासन र व्यावसायिकता**

४.१ नेपालमा शासकीय/प्रशासन सुधारका प्रयास र चुनौतीहरू

४.२ सार्वजनिक सेवाको अवधारणा, विशेषता र आधारभूत मान्यताहरू

४.३ सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता (Good Governance, Transparency & Accountability)

४.४ सदाचार, व्यावसायिक नैतिकता र मूल्यहरू (Integrity, Ethics & Values)

४.५ सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) र भ्रष्टाचार निवारण (Prevention of corruption)

४.६ विद्युतीय शासन (E-Governance)

४.७ सार्वजनिक सेवा प्रवाह- यसका नवीनतम अभ्यास र नवप्रवर्तन (New Trends & Innovation)

खण्ड: (B) समसामयिक कानून

(४ प्रश्न × ५ अंक = २० अंक)

५ नेपालको संविधान, भ्रष्टाचार निवारण ऐन २०५९, सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४, सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली, २०६५, प्रदेश सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०७६ (कोशी प्रदेश), प्रदेश सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली, २०७७ (कोशी प्रदेश)

६ निजामती सेवा ऐन, २०४९, निजामती सेवा नियमावली, २०५०, प्रदेश निजामती सेवा ऐन, २०७९ (कोशी प्रदेश), प्रदेश निजामती सेवा नियमावली, २०८१ (कोशी प्रदेश), स्थानीय सरकारी सेवा (गठन तथा सञ्चालन) ऐन, २०८० (कोशी प्रदेश)

७ प्रदेश लोक सेवा आयोग ऐन, २०७६ (कोशी प्रदेश), प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०१३, प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५ (कोशी प्रदेश), संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय र अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७, सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४, सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५, वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६, वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ (कोशी प्रदेश)

८ आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०७७, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७८ (कोशी प्रदेश), प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०७९ (कोशी प्रदेश), सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३, सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४, प्रदेश सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०७७ (कोशी प्रदेश)

खण्ड: (C) सेवासँग सम्बद्ध कानून र अन्य

(४ प्रश्न × ५ अंक = २० अंक)

९ ऐन तथा नियमावली:

९.१ शिक्षा ऐन, २०२८ तथा शिक्षा नियमावली, २०५९ तथा शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७ (संशोधनसहित)

९.२ अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ तथा अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी नियमावली, २०७७

९.३ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् ऐन, २०४५ तथा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् नियमावली, २०५१ (संशोधन सहित)

९.४ छात्रवृत्ति सम्बन्धी ऐन, २०२१ तथा छात्रवृत्ति सम्बन्धी नियमावली, २०६०

९.५ प्रदेश खेलकुद ऐन, २०७६ तथा प्रदेश खेलकुद नियमावली, २०७६ (कोशी प्रदेश)

९.६ प्रदेश बालबालिका संरक्षण ऐन, २०७७ तथा प्रदेश बालबालिका संरक्षण नियमावली, २०८० (कोशी प्रदेश)

९.७ नेपाल शिक्षा सेवा (गठन, समूह तथा श्रेणी विभाजन र नियुक्ति) नियमहरू, २०५०

९.८ विश्वविद्यालय अनुदान आयोग ऐन, २०५० तथा विश्वविद्यालय अनुदान आयोग कार्य व्यवस्था नियमावली, २०६०

१० सम्बद्ध नीति

१०.१ राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६

१०.२ राष्ट्रिय विज्ञान प्रविधि तथा नव-प्रवर्तन नीति, २०७६

१०.३ National Science, Technology and Innovation Policy, 2019

१०.४ सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०७९ (कोशी प्रदेश)

१०.५ प्रदेश लैङ्गिक समानता नीति, २०७९ (कोशी प्रदेश)

११ अन्य (मापदण्ड, कार्यविधि, निर्देशिका आदि)

११.१ शिक्षक सरुवा सम्बन्धी निर्देशिका, २०८१

११.२ एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली संचालन निर्देशिका, २०७९

११.३ शैक्षिक परामर्श सेवा तथा भाषा शिक्षक सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३

११.४ विद्यार्थी सिकाई सहजीकरण निर्देशिका, २०७७

११.५ नेपाल व्यवसायिक योग्यता प्रणाली कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७९ (कोशी प्रदेश)

११.६ ब्रिज कोर्श तथा भाषा शिक्षक कक्षा संचालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७९ (कोशी प्रदेश)

११.७ किशोरी सशक्तीकरण कार्यक्रम (संचालन) निर्देशिका, २०७९ (कोशी प्रदेश)

११.८ विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तनात्मक कार्यक्रम अनुदान कार्यविधि, २०८१

११.९ दिगो विकासका लक्ष्यसँग सम्बन्धित नमूना कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८१

११.१० शैक्षिक प्रमाणपत्र प्रमाणीकरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१

११.११ विद्यालय संचालन सम्बन्धी कार्यढाँचा, २०७७

११.१२ बाल विवाह विरुद्धको प्रादेशिक रणनीति (कोशी प्रदेश, २०७९/८०-२०८३/८४)

Strategic Framework (Plan) for Integrated Education Management Information System, 2022

खण्ड: (D) सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय

(२ प्रश्न × १० अंक = २० अंक)

(१ प्रश्न × २० अंक = २० अंक)

12. **Educational Planning and Policies.** (शैक्षिक योजना र नीतिहरू)
    - 12.1 Concept of plan and educational planning. (योजना र शैक्षिक योजनाको अवधारणा)
    - 12.2 Prospect of educational Planning. (शैक्षिक योजनाको सम्भावना)
    - 12.3 Issues and challenges of educational planning. (शैक्षिक योजनाका सवाल र चुनौतीहरू)
    - 12.4 Formulation of educational policies. (शैक्षिक नीतिहरूको तर्जुमा)
    - 12.5 Analysis of educational policies vis 'a vis the issues. (शैक्षिक नीतिहरूको विश्लेषण विरुद्धका सवालहरू)
    - 12.6 Different approaches, tools and techniques of educational planning. (शैक्षिक योजनाका विभिन्न दृष्टिकोण, साधन र प्रविधिहरू)
    - 12.7 Issues and challenges of educational planning (expanding access, improving quality and enhancing efficiency of the system.) शैक्षिक योजनाका सवाल र चुनौतीहरू (पहुँच विस्तार, गुणस्तर सुधार र प्रणालीगत दक्षता अभिवृद्धि)
    - 12.8 Assessment trends of Educational Policy implementation. (शैक्षिक नीति कार्यान्वयनको प्रवृत्ति मूल्याङ्कन)
    - 12.9 Educational Management and Information System. (शैक्षिक व्यवस्थापन र सूचना प्रणाली)
    - 12.10 Issues related to educational policies. (शैक्षिक नीतिहरूसँग सम्बन्धित सवालहरू)
13. **Financing in Education (शिक्षामा लगानी)**
    - 13.1 Approaches of financing in education system. (शिक्षा प्रणालीमा लगानीका दृष्टिकोण)
    - 13.2 Cost-sharing and Resource targeting to the special needs-groups. (विशेष आवश्यकता भएका समूहका लागि स्रोत बाँडफाँड र लगानी)
    - 13.3 Trends and modality of financing of school education in Nepal. (नेपालमा विद्यालय शिक्षामा लगानी प्रवृत्ति र तरिका)
    - 13.4 Critical issues on financing modality. (वित्तीय व्यबस्थापनका महत्त्वपूर्ण सवालहरू)
    - 13.5 Private sector involvement in education and its implications (शिक्षामा निजी क्षेत्रको संलग्नता र यसका प्रभावहरू)
    - 13.6 Support of development partners in education. (शिक्षामा विकास साझेदारहरूको सहयोग)

13.7 Project based funding and its implications. (परियोजनामा आधारित लगानी र यसका प्रभावहरू)

13.8 Priorities for resource allocations among different sub-sectors of education. (शिक्षाका विभिन्न उपक्षेत्रहरूमा स्रोत विनियोजनका प्राथमिकताहरू)

14. **Research and development in education**. (शिक्षामा अनुसन्धान र विकास)

14.1 Different approaches to educational research. (शैक्षिक अनुसन्धानका विभिन्न दृष्टिकोणहरू)

14.2 Purposes of research in education. (शिक्षामा अनुसन्धानको औचित्य)

14.3 Use of research in policy formulation, planning and program development. (नीति निर्माण, योजना र कार्यक्रम विकासमा अनुसन्धानको प्रयोग)

14.4 Role of educational research in bringing innovation in educational programs. (शिक्षामा नवप्रवर्तनका लागि शैक्षिक अनुसन्धानको भूमिका)

14.5 Assessment of findings and implementation of national research studies in education sector. (शिक्षा क्षेत्रमा राष्ट्रिय अध्ययन, अनुसन्धानको निष्कर्ष र कार्यान्वयनको मूल्याङ्कन)

15. **Enhancing institutional capacity for effective service delivery (प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि)**

15.1 National education management system. (राष्ट्रिय शिक्षा व्यवस्थापन प्रणाली)

15.2 Assessment of effectiveness of existing institutional arrangement (विद्यमान संस्थागत व्यवस्थाको प्रभावकारिता मूल्याङ्कन)

15.3 Effective utilization of institutional capacity. (संस्थागत क्षमताको प्रभावकारी उपयोग)

15.4 Requirement and models of Human resource development. (मानव संसाधन विकासको आवश्यकता र नमूनाहरू)

15.5 Sustainability in institutional arrangement and human resource development. (संस्थागत व्यवस्था र मानव संसाधन विकासमा दिगोपन)

16. **शिक्षा सम्बन्धी मुख्य कार्यक्रमहरू (Major educational programs)**

16.1 विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School Education Sector Plan) र TVET Sector Strategic Plan- TSSP

16.2 प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमका क्षेत्रमा संचालित कार्यक्रमहरू (उद्देश्य, लक्ष्य, कार्यक्रम, क्षेत्र तथा लक्ष्याङ्क)

16.3 उच्च शिक्षाको क्षेत्रमा संचालित कार्यक्रमहरू (उद्देश्य, लक्ष्य, कार्यक्रम, क्षेत्र तथा लक्ष्याङ्क) (Programs conducted in the field of higher education (objectives, goals, programs, areas and targets)

प्रदेश लोक सेवा आयोग

कोशी प्रदेश, विराटनगर

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, अधिकृतस्तर नवौं तह, उपसचिव (शिक्षा) पदको प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्रः सेवा सम्बन्धी प्राविधिक विषय

खण्डः (A)

(१ प्रश्न x १० अंक = १० अंक)

(१ प्रश्न x १५ अंक = १५ अंक)

1. **School curriculum and assessment** (विद्यालयको पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन)
   - 1.1 Principles of curriculum development (पाठ्यक्रम विकासका सिद्धान्तहरू)
   - 1.2 Issues associated with curriculum development (inclusion of local elements and language policy) (पाठ्यक्रम विकाससँग सम्बन्धित सवालहरुः स्थानीयताको समावेशीकरण र भाषा नीति)
   - 1.3 Design, development and delivery of curricular materials (पाठ्यक्रम सामग्रीको ढाँचा, विकास र प्रसारण)
   - 1.4 Instructional design and management (शैक्षणिक ढाँचा र व्यवस्थापन)
   - 1.5 Approaches and practices of assessing student achievement (विद्यार्थी उपलब्धि मूल्याङ्कनका पद्धति र अभ्यासहरू)
   - 1.6 Problems and issues associated with the management of examinations (परीक्षा व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित समस्या र चुनौतिहरू)
2. **Teacher Management and Development** (शिक्षक व्यवस्थापन र विकास)
   - 2.1 Planning for teacher requirement (शिक्षक आवश्यकताको योजना)
   - 2.2 Teacher personnel management (शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापन)
   - 2.3 Teacher licensing and its practices (अध्यापन अनुमति सम्बन्धी अभ्यास)
   - 2.4 Different models and practices of promotion and career development of a teacher (शिक्षकको पदोन्नति र पेशागत विकासका नमूना र अभ्यासहरू)
   - 2.5 Approaches to teacher training and professional development (शिक्षक तालिम र पेशागत विकासका दृष्टिकोणहरू)
   - 2.6 Teacher management issues in the context of decentralized management of education (शिक्षाको विकेन्द्रीकृत व्यवस्थापनको सन्दर्भमा शिक्षक व्यवस्थापनका सवालहरू)
3. **School Governance (विद्यालय सुशासन)**
   - 3.1 Concept of school governance (विद्यालय सुशासनको अवधारणा)
   - 3.2 Centralized and decentralized school governance (केन्द्रीकृत र विकेन्द्रीकृत विद्यालय सुशासन)
   - 3.3 Theoretical perspective of school based management (विद्यालयमा आधारित व्यवस्थापन प्रणालीको सैद्धान्तिक दृष्टिकोण)
   - 3.4 New vision of school-based management (विद्यालयमा आधारित व्यवस्थापनको नवीनतम दृष्टिकोण)
   - 3.5 Application of school-based management (विद्यालयमा आधारित व्यवस्थापनको प्रयोग)

3.6 Modalities for stakeholder participation in school management (विद्यालय व्यवस्थापनमा सरोकारवालाको सहभागिताका नमूनाहरू)

3.7 School education governance in federal context (संघीयतामा विद्यालय शिक्षा सुशासन)।

खण्ड: (B)

(१ प्रश्न x १० अंक = १० अंक)

(१ प्रश्न x १५ अंक = १५ अंक)

4. Higher education and its management (उच्च शिक्षा र यसको व्यवस्थापन)

4.1 Models of university education (deemed, open, affiliation) (विश्वविद्यालय शिक्षाका प्रकार (मानित, खुला सम्बन्धन प्राप्त) -अर्थ, प्रकार, महत्त्व र सुशासन)

4.2 Human-resource requirement and roles of higher education (मानव संसाधन आवश्यकता र यसमा उच्च शिक्षाको भूमिका)

4.3 Issues associated with the management of higher education-quality/relevance, access/equity and efficiency (उच्च शिक्षाको व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित सवालहरू- गुणस्तर/सान्दर्भिकता, पहुँच/समता र दक्षता)

4.4 Dynamics of autonomy and accountability in the management of higher education(उच्च शिक्षाको व्यवस्थापनमा स्वायत्तता र जवाफदेहिता)

4.5 Modalities of public-private partnership in higher education (उच्च शिक्षामा सरकारी र निजी साझेदारीको ढाँचा)

5. **Management of Technical and Vocational Education and Training (TVET) (**प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिमको व्यवस्थापन)

5.1 Assessment of human-resource requirement in technical and vocational education (प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा मानव संसाधन आवश्यकताको मूल्याङ्कन)

5.2 Technical education and employment promotion (प्राविधिक शिक्षा र रोजगारी प्रवर्द्धन)

5.3 Economy, financing and labor market in the context of TVET (TVET को सन्दर्भमा अर्थतन्त्र, वित्त र श्रमबजार)

5.4 Management of TVET (TVET को व्यवस्थापन)

5.5 Design and delivery of TVET (TVET को ढाँचा र प्रवाहको तरिका)

5.6 Financing of TVET (TVET को वित्तीय ब्यवस्थापन)

5.7 Partnership with private sector in the provision of TVET (TVET व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रसँग साझेदारी)

5.8 Issues associated with the management of TVET (TVET को व्यवस्थापन संग सम्बन्धित सवालहरू)

5.9 Role of educational institutions in the development and production of highly technical manpower (उच्च प्राविधिक जनशक्ति विकास र उत्पादनमा शैक्षिक संस्थाको भूमिका)

6. **Management of Non-Formal Education (अनौपचारिक शिक्षाको व्यवस्थापन)**
    - 6.1 Concept and approaches to Non-Formal Education (अनौपचारिक शिक्षाको अवधारणा र दृष्टिकोण)
    - 6.2 NFE program and its link with poverty alleviation and people empowerment (अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम र यसको गरिबी न्यूनीकरण तथा नागरिक सशक्तीकरणसँगको सम्बन्ध)
    - 6.3 Community Learning Centre (CLC) and its contributions for community development (सामुदायिक विकास केन्द्र र समुदाय विकासको लागि यसको योगदान)
    - 6.4 Lifelong learning (जीवनपर्यन्त शिक्षा)
    - 6.5 Modalities in the delivery of Non-Formal Education (अनौपचारिक शिक्षा वितरणको ढाँचा)
    - 6.6 Use of Media and technology in the delivery of Non-Formal Education (अनौपचारिक शिक्षामा सञ्चार माध्यम र प्रविधिको प्रयोग)
    - 6.7 Role of central, province and local government, NGOs/CBOs and local community in the management of Non-Formal Education (NFE को व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह, NGOs/CBOs र स्थानीय समुदायको भूमिका)
    - 6.8 Issues associated with the management of Non-Formal Education (NFE को व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित सवालहरू)

खण्डः (C)

(१ प्रश्न x १० अंक = १० अंक)

(१ प्रश्न x १५ अंक = १५ अंक)

7. **Quality and efficiency in the delivery of educational services (शैक्षिक सेवाहरूको वितरणमा गुणस्तर र दक्षता)**
    - 7.1 Perspectives of quality education and efficiency in the provision of educational services (शैक्षिक सेवाहरूको प्रावधानमा गुणस्तरीय शिक्षा र दक्षताको दृष्टिकोण)
    - 7.2 Dimension of diversity in education (Gender, Ethnicity, Language, Culture and Economy) शिक्षामा विविधताको आयाम (लिङ्ग, जातीय, भाषा, संस्कृति र अर्थतन्त्र)
    - 7.3 Mechanism for improving quality education (Supervision, Monitoring, Follow up support) शिक्षामा गुणस्तर सुधार गर्ने प्रणालीहरू (पर्यवेक्षण, अनुगमन, अनुगमन सहयोग)
    - 7.4 Structural diversity and mechanism for managing it in education (शिक्षामा संरचनात्मक विविधता व्यबस्थापनका संयन्त्र)
    - 7.5 Diversity as a challenge for policy maker (नीति निर्माताका लागि चुनौतीका रुपमा विविधता)
8. **Recent trends in education (शिक्षामा हालको प्रवृत्ति)**
    - 8.1 Democracy and education (लोकतन्त्र र शिक्षा)
    - 8.2 Equality of educational opportunity and results (शैक्षिक अवसर र परिणामको समानता)

8.3 Global perspectives in education (Diversity education, peace education, human value-based education, tolerance, etc.) शिक्षामा विश्वव्यापी दृष्टिकोण (विविधता शिक्षा, शान्ति शिक्षा, मानवमूल्य शिक्षा, सहिष्णुता, इत्यादि)
8.4 Promotion of local knowledge and local technology (स्थानीय ज्ञान र प्रविधिको प्रवर्द्धन)
8.5 Localization of educational management (Establishing school-community bond) शैक्षिक व्यवस्थापनको स्थानीयकरण (विद्यालय-सामुदायिक सम्बन्ध स्थापना)
8.6 Modern technology in education (ICT and AI) (शिक्षामा आधुनिक प्रविधि)
8.7 School emergency management planning and preparation (विद्यालय आपतकालीन व्यवस्थापन योजना र तयारी)

9. Crosscutting issues in education (शिक्षामा अन्तर सम्बन्धित सवालहरू)
9.1 Gender in education (शिक्षामा लैङ्गिकता)
9.2 Child right and education (बाल अधिकार र शिक्षा)
9.3 Poverty alleviation and education (गरिबी निवारण र शिक्षा)
9.4 Special Needs Education (विशेष आवश्यकता शिक्षा)
9.5 All-round development of children and provision of ECD programs (बालबालिकाको सर्वाङ्गिण विकास र ECD कार्यक्रमहरूको प्रावधान)
9.6 Participation of females and special need-groups in educational management (शैक्षिक व्यवस्थापनमा महिला र विशेष आवश्यकता समूहहरूको सहभागिता)
9.7 Open and distance learning (ODL) (खुला र दूर शिक्षा)
9.8 Education and Sports: Holistic personality development (शिक्षा र खेलकुद: समग्र व्यक्तित्व विकास)
9.9 Civic education (नागरिक शिक्षा)

खण्ड: (D)

(१ प्रश्न x २५ अंक = २५ अंक)

उल्लिखित **खण्ड (A), खण्ड (B) र खण्ड (C)** को पाठ्यक्रमको विषयवस्तुमा आधारित भई विषयगत मुद्दा (Issues) समावेश भएको समस्या समाधानमूलक प्रश्नको उत्तर यस खण्ड अन्तर्गत दिनुपर्नेछ । समस्या समाधानको उत्तर आवश्यकतानुसार निम्नानुसार ४ भागमा विभाजन गरी प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ ।

क. पहिलो भागमा समस्याको पहिचान र संक्षिप्त टिप्पणी ।
ख. दोस्रो भागमा विषयवस्तुका सन्दर्भमा विद्यमान व्यवस्था, नीति, कानुन र कार्यक्रम ।
ग. तेस्रो भागमा विद्यमान समस्या र समाधानका लागि सुझाव ।
घ. चौथो भागमा सुझाव कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन तरिका ।

नमूना प्रश्नहरू (Model Questions)

1. विद्यार्थीको सर्वाङ्गीण विकासका लागि शिक्षामा खेलकुदको महत्त्व र यसलाई विद्यालयको पाठ्यक्रममा कसरी एकीकृत गर्न सकिन्छ, छोटकरीमा प्रष्ट गर्नुहोस्। (५ अंक)

2. Discuss the challenges of implementing federalism in educational governance in Nepal. [10]
3. Critically examine the issues of teacher management, promotion, and career development in the decentralized education system. [15]
4. Evaluate the major problems of higher education management in Nepal and suggest policy reforms for ensuring access, equity, and quality. [20]
5. Given the challenges in ensuring quality education in Nepal's public school system, as an Under Secretary of Education, develop a comprehensive case study-based response to the following issue. (25 marks)

   A secondary school in a rural municipality is struggling with high student dropout rates, particularly among female students and those from marginalized communities. The school has a high student-to-teacher ratio, and a significant number of its teachers lack adequate training in child-friendly teaching methodologies. The community has limited engagement in school affairs, and the available educational resources, including ICT, are outdated or non-functional.

   Your response should be structured in four parts:

   - **Part 1: Problem Identification and Brief Commentary**
     - Identify the key issues contributing to the poor educational outcomes in the school.
     - Provide a brief commentary on the immediate and long-term consequences of these issues for the students and the community.
   - **Part 2: Existing Provisions, Policies, Laws, and Programs**
     - Discuss the existing national, provincial, and local government provisions, policies, and programs related to school management, child rights, and special needs education.
     - Mention how these existing frameworks are applicable to the situation described in the case study.
   - **Part 3: Existing Problems and Suggestions for Solutions**
     - Analyze the existing problems and gaps in the current educational governance and management system, as evidenced by the case study.
     - Propose concrete and practical suggestions to address these problems and improve the overall quality of education.
   - **Part 4: Implementation, Monitoring, and Evaluation of Suggestions**
     - Outline a strategy for the implementation of your proposed suggestions, including the roles of different stakeholders.
     - Explain how the effectiveness of these measures would be monitored and evaluated to ensure sustainable improvement.